

MAGYAR ALKOTMÁNY- ÉS KÖZIGAZGATÁSTÖRTÉNETI FORRÁSOK

SZENT ISTVÁN KIRÁLY INTELMEI IMRE HERCEGHEZ (Részletek)

Mivel megértem s mélyen átérzem, hogy amit csak Isten akarata megteremtett s nyilvánvaló eleve elrendelése elrendezett mind a kiterjedt égboltozaton, mind az egybefüggő földi tájakon, azt törvény élteti s tartja fenn, s mivel látom, hogy mindazt, amit Isten kegyelme bőséggel adott az élet előnyére és méltóságára, tudniillik **királyságokat, konzulságokat, hercegségeket, ispánságokat, főpapságokat s más méltóságokat, részben isteni parancsok és rendeletek, részben világiak, valamint a nemesek meg az élemedett korúak tanácsai és javaslatai kormányozzák**, védik, osztják fel és egyesítik, s mivel bizonyosan tudom, hogy minden renden valók a föld bármely részén, bármilyen méltóságot viseljenek, nemcsak kíséretüknek, híveiknek, szolgálóknak parancsolnak, tanácsolnak, javasolnak, hanem fiaiknak is, úgy **hát én sem resteltem, szerelmetes fiam, hogy neked még életemben tanulságokat, parancsokat, tanácsokat, javaslatokat adjak**, hogy velük mind a magad, mind alattvalóid életmódját ékesítsed, ha majd a legfőbb hatalom engedélyével utánam uralkodni fogsz. Illik pedig, hogy odaadó figyelemmel hallgatván eszedbe vésd apád parancsait, az isteni bölcsesség intelme szerint, mely Salamon szájából szól:

I. A KATOLIKUS HIT MEGŐRZÉSÉRŐL

Mínhogy a királyi méltóság rangját csakis a hívők és a katolikus hitet vallók nyerhetik el, ezért parancsainkban a szent hitet tesszük az első helyre. Ha a királyi koronát meg akarod becsülni, legelőször azt hagyom meg, tanácsolom, illetve javaslom és sugallom, kedves fiam, hogy a katolikus és apostoli hitet akkora buzgalommal és éberséggel őrizd, hogy minden Istentől rendelt alattvalódnak példát mutass, s valamennyi egyházi személy méltán nevezzen igaz keresztény hitvallású férfinak; enélkül bizony, tudd meg, sem kereszténynek, sem az egyház fiának nem mondanak.

II. AZ EGYHÁZI REND BECSBEN TARTÁSÁRÓL

A királyi palotában a hit után az egyház foglalja el a második helyet, az egyház, melynek első ízben a mi fejünk, tudniillik Krisztus vetette el magját, majd az ő tagjai, vagyis az apostolok és szent atyák ültették át, meggyökerezteték erősen, s elterjesztették az egész földkerekségen. És ámbár mindig hajt új sarjat, más helyeken mégis mintegy réginek tartják; itt viszont, kedves fiam, a mi birodalmunkban eddig még mint ifjú, friss hajtást prédikálják.

III. A FŐPAPOKNAK KIJÁRÓ TISZTELETRŐL

A királyi trón ékessége a főpapoknak rendje, ezért a királyi méltóságban ők kerülnek a harmadik helyre, kedves fiam, ők legyenek főembereid, úgy vigyázz a főpapokra, mint a szemed világra. Ha ők jóindulatúak véled, ellenségtől nem kell félned.

IV. A FŐEMBEREK ÉS VITÉZEK TISZTELETÉRŐL

Az uralom negyedik dísze a főemberek, ispánok, vitézek hűsége, erőssége, serénysége, szívesége és bizalma. Mert ők országod védő falai, a gyengék oltalmazói, az ellenség pusztítói, a háttárok gyarapítói. Legyenek ők, fiam, atyáid és testvéreid, közülük bizony senkit se hajts szolgásgba, senkit se nevezz szolgának. Katonáskodjanak, ne szolgáljanak, uralkodj mindannyiukon harag, gőg, gyűlölség nélkül, békésen, alázatosan, szelíden; tartsd mindig eszedben, hogy minden ember azonos állapotban születik, és hogy semmi sem emel fel, csakis az alázat, semmi sem taszít le, csakis a gőg és a gyűlölség.

V. AZ IGAZ ÍTÉLET ÉS A TÜRELEM GYAKORLÁSÁRÓL

Valahányszor, kedves fiam, ítéletet érdemlő ügy kerül eléd vagy valamely főbenjáró bűn vádlottja, türelmetlenül ne viselkedjél, esküvel se erősködjél, hogy megbünteted; bizony ez ingatag lenne és mulandó, mert a bolond fogadalmat megszegi az ember; és ne ítélezz te magad, nehogy királyi méltóságodban a hitvány ügyben forgolódva felt essék, hanem az efféle ügyet inkább bírákhoz utasítsd, az ő megbízásuk, hogy törvény szerint döntsenek. Óvakodj bírónak lenni, ám örülj királynak lenni s neveztetni. A türelmes királyok királykodnak, a türelmetlenek pedig zsarnokoskodnak. Ha pedig egyszer olyasvalami kerül eléd, amelyben ítéletet hozni méltóságoddal összefér, türelemmel, irgalommal, esküdözés nélkül ítélezz, így lesz majd koronád dicséretes és ékes.

VI. A VENDÉGEK BEFOGADÁSÁRÓL ÉS GYÁMOLÍTÁSÁRÓL

A vendégek s a jövevények akkora hasznot hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén.

Mert amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak magukkal, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti. Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő. Ennélfogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakaratóan gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.

VII. A TANÁCS SÚLYÁRÓL

A tanács állít királyokat, dönt el királyi sorsokat, védelmezi a hazát, csendesíti a csatát, győzelmeket ő arat, kerget támadó hadat, behívja a barátokat, városokat ő rakat, és ő ront le ellenséges várakat. Minthogy pedig a tanácsnak ekkora haszna van, ostoba, pöffeszkedő és középszerű emberekből összeállítani, én úgy vélem, mit sem ér; hanem a tekintélyesebbek és a jobbak, a bölcsőbbek és a legmegbecsültebb vének ajkán formálódjék és csiszolódjék. Ezért, fiam, az ifjakkal és a kevésbé bölcsekkel ne tanácskozz, ne is kérj tőlük tanácsot, csak a gyűlés véneitől, kiknek koruk és bölcsességük miatt megfelel ez a feladat. Mert a királynak szóló tanács zárva legyen a bölcs szívbe, ne terjessze a bolondok szelessége. Ha ugyanis a bölcsekkel jársz, bölcs leszel, ha a bolondokkal forgolódsz, társul adod magad hozzájuk, szól a Szentlélek Salamon által: „Aki jár a bölcsekkel, bölcsék barátja lesz, nem a bolondokhoz lesz hasonlatos.”

VIII. A FIAK KÖVESSÉK AZ ELŐDÖKET

Őseink követése foglalja el a királyi méltóságban a nyolcadik helyet. A legnagyobb királyi ékesség, az én tudásom szerint, a királyelődök után járni, a szülőket utánozni. Aki ugyanis

megveti, amit megszabtak atyai elődei, az isteni törvényekre sem ügyel. Mert az atyák azért atyák, hogy fiaikat gyámolítsák, a fiak pedig azért fiak, hogy szüleiknek szót fogadjanak. Aki atyjával szemben áll, Isten ellenségének áll. Mert minden engedetlen Istennel áll szemben. És az engedetlenség szelletje a korona virágait szórja szerte. **Az engedetlenség valójában pestis az egész királyságban. Ezért, kedves fiam, apád rendeletei, vagyis az én rendeleteim, mindig legyenek szemed előtt, hogy szerencsédet mindenütt királyi gyeplő igazgassa.**

IX. AZ IMÁDSÁG MEGTARTÁSÁRÓL

Az imádság megtartása a királyi üdvösség legnagyobb járuléka, ezért a királyi méltóság kilencedik regulájában pendül meg. A folytonos imádkozás: a bűnöktől megtisztulás és feloldozás.

X. A KEGYESSÉGRŐL ÉS AZ IRGALMASSÁGRÓL, VALAMINT A TÖBBI ERÉNYRŐL

Az erények mértéke teszi teljessé a királyok koronáját, és a parancsok közt a tizedik. Mert az erények ura a Királyok Királya, miként égi serege áll kereken tíz karból, úgy életed vitele kerekedik ki tíz parancsból. Kell, hogy a királyt kegyesség s irgalmasság díszítse, de a többi erény is hasza át és ékesítse. **Mert ha a királyt istentelenség és kegyetlenség szennyezi, hiába tart igényt a király névre, zsarnoknak kell nevezni.** Ennek okából hát, szerelmetes fiam, szívem édessége, sarjam jövő reménysége, kérlek, megparancsolom, hogy mindenütt és mindegyikben a szeretetre támaszkodva ne csak atyafiságodhoz és a rokonságodhoz, vagy a főemberekhez, avagy a gazdagokhoz, a szomszédhoz és az itt lakóhoz légy kegyes, hanem még a külföldiekhez is, sőt mindenkihez, aki hozzád járul. Mert a szeretet gyakorlása vezet el a legfőbb boldogsághoz.

Aranybulla 1222

(Részletek)

A szent Háromság egy Isten nevében. Endre, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Galiczia és Lodóméria királya, örök emlékezetül.

A miért hogy országunk nemeseinek és másoknak is szent István királytól szerzett szabadságát némely királyok hol tulajdon haragjok bosszujából, hol gonosz, avagy önnön hasznokat szerető emberek hamis tanácsadásából, sok pontban hatalmasul megrontották vala, azért a nemesség gyakorta sürgető könyörgésekkel zaklatta felségünket és előttünk való királyai fülét az ország állapotjának megjobbításáról.

Mi tehát az ő kérelmeknek mindenben eleget akarván tenni, kivel tartozunk is, jelesben azért, mert ez okon velek már gyakortább nem kicsiny keserüségre jutott ügyünk, a mit a királyi tisztesség tökéletes megtartásáért eltávoztatnunk illik, ez pedig senki más által nem lehet inkább mint ő általok: **megadjuk mind nekik, mind országunk többi lakosinak azt a szabadságot, melyet a szent király adott.**

Rendeljük, hogy a szent király ünnepét minden esztendőnként, ha csak valami nagy nehéz ügyek gondja vagy betegségünk meg nem tilt minket, Fehérvárat tartozzunk megülni.

És ha mi ott nem lehetnénk, a nádorispán kétség nélkül ott leszen érettünk és a mi képünkben minden ember dolgát meghallgatja; és az egész nemesség, valaki akar, szabadon oda gyűlhessen.

Ezt is akarjuk, hogy a nemes embert sem mi, sem az utánunk való királyok soha meg ne fogják vagy meg ne nyomorítsák valamely hatalmas kedvéért, hanem ha előbb perbe hivatott és rendes uton törvényt láttak reá.

Továbbá semmi szerpénzt, sem szabad dénár adót nem szedetünk a nemesek jószágán. Hivatlan sem házokra sem falujokra nem szállunk.

Ha valamely nemes ember fiumagzat nélkül hal meg, birtokának negyed részét leánya kapja; a többivel azt mivelje, a mit neki tetszik.

Ha pedig testamentom nélkül történik halála, valamely közelebb való atyjafiai vannak, azoké legyen, és ha teljességgel semmi nemzetsége nem volna, a királyra szálljon birtoka.

A megyés ispán a nemesek jószágán ítéletet ne tegyen, hanem ha pénzt vagy tizedet illet a dolog. A megyei várispánok egyáltalában senkit ne ítéljenek, hanem csak a magok vára népét. A lopókat és latrokat ítéljék meg a király falus-ispánjai, de ugyanazon megye ispánja széke előtt.

Ha pedig a király az országon kívül akarna hadakozni, a nemesség ne tartozzék vele menni, hanem ha a király pénzén; és valamikor haza térend, a nemeseken hadi birságot ne vegyen.

Ha pedig ellenség támadna haddal az országra, általánfogva mindnyájan tartozzanak elmenni.

Azonképen, ha az országon kívül akarnánk hadakozni és mi is a haddal mennénk, minden, valakinek ispánsága vagyon, a mi pénzünkön velünk jőni tartozzék.

A nádorispán minden ember dolgában, ki országunkbeli, különbség nélkül ítéljen.

De nemesek perét, ha fejük vesztébe vagy birtokuk veszedelmébe jár, a király hire nélkül el ne végezhesse.

Országunk bírása az országbíró, míg a curián leend, mindeneket ítélhessen és a curián indult pert akárhol elvégezhesse.

Ha vendégek, tudni mint jámborok, jönnének az országba, ország tanácsa nélkül méltóságra ne jussanak.

Ha valaki meghal, vagy törvény szerint halálra ítéltetett, vagy perdöntő bajon esik el, vagy akármi más ok miá, annak felesége az ő hitbéreben kárt ne valljon.

Egész megyét vagy akárminemű méltóságot örök jószágul vagy birtokul nem adunk.

A várakhoz tartozó jobbágyok szent István királytól szerzett szabadságuk szerint éljenek.

Hasonlatosképen a vendégek is, akár micsoda nemzet legyenek, azon szabadságban tartassanak, mely kezdettől fogva vagyon nekik engedve.

Továbbá, a mi új pénzünk esztendeig járjon, husvét napjától husvét napjáig.

És a dénárok olyfélék legyenek, a mineműek voltak Béla király idejében.

Pénzváltó kamara-ispánok, só-kamarások és vámosok, országunkbeli nemesek legyenek. Izmaeliták és zsidók ne lehessenek.

Továbbá, birtokot az országon kívül való embernek ne adjanak.
Ha valamelyest adtak vagy eladtak, azt a haza fiai válthassák meg.

Ha valaki törvény renden elmarasztatott, senki a hatalmasok közül meg ne oltalmazhassa azt.

És hogy ezen mi tőlünk engedett szabadság és ezen rendelésünk mind a mi időnkben, mind az utánunk következők idejében örökké erős legyen, irattuk egy ígén hét levélbe, és megerősítettük a mi arany pecsétünkkel; úgy, hogy egyik levél küldessék a pápa urnak és ő is irassa bé az ő lajstromába; a másikat az Ispotályban, a harmadikat a Templomban tartsák; a negyedik maradjon a királynál; az ötödik az esztergomi káptalannál, a hatodik a kalocsainál álljon; a hetediket őrizze a nádorispán, ki az idő szerint leszen.

Oly módon, hogy az írást mindenkor szeme előtt tartván, se ő maga meg ne tévedjen valamikép a mondott dolgokban, se királyt vagy nemeseket, avagy másokat megtévedni ne engedjen; hogy ők is örüljenek az ő szabadságoknak, és azért nekünk és a mi következőinknek minden időben hivek legyenek, és a királyi koronának tartozó engedelmes szolgálatjokat meg ne tagadják.

Hogyha pedig mi, vagy az utánunk következő királyok közül valaki ezen mi szerzésünknek ellene járna valaha, ez a levél adjon szabad hatalmat mind a püspököknek, mind más jobbágyuraknak és országunkbeli nemeseknek mindnyájan és egyen-egyen, jelenvalóknak és jövődöbelieknek és az ő megmaradékoknak, hogy mind nekünk, mind az utánunk következő királyoknak minden hűtelenség szégyenvallása nélkül ellentállhassanak és ellentmondhassanak mind örökké.

Kelt Keled kezéből, ki egi prépost és kanczellárunk; a testté lett ige után ezer-kétszáz-huszonkettedik esztendőben, mikoron tisztelendő János esztergomi, tisztelendő Ugrin kalocsai érsekek, Dezső csanádi, Róbert veszprémi, Tamás egi, István zágrábi, Sándor váradi, Bertalan pécsi, Kozma győri, Bereczk váczai, Vincze nyitrai püspökök voltak, a mi királyságunknak tizenhetedik esztendejében.

II. András szabadságlevele az erdélyi szászok számára, Diploma Andreanum (1224)

(Részletek)

A Szentháromságnak és megoszolhatatlan egy Istennek nevében!

András Istennek kegyelméből Magyarországnak, Dalmáciának, Horvátországnak, Rámának, Szerbiának, Galiciának, Lodomériának királya stb.

Melyre nézve az mi Erdélyben lévő hűséges Teuto (német) vendégink is királyi felségünk lába eleiben borulván közönséges akarattól alázatos panaszkodó szókkal jelenték előttünk, hogy régi szabadságoktól, melynek ereje által boldog emlékezetű kegyes nagyatyánktól Gejzától hivattattanak, teljességgel megfosztattanak volna úgyannyira, hogy az nagy szegénységnek

miatta királyi felségünk szükségére különben semmi szolgálatot nem tehetnének, hanemha kegyelmesen reájok tekintvén dolgaikat megorvosolnók.

Annak okáért panaszokat megtekintvén adjuk tudtára mindeneknek jelenvalóknak és következőknek, hogy mi eleinknek példájokhoz szabván akaratunkat önként való kegyelmességünkől őket elébbeni szabadságokra s állapotokra helyreállítjuk ilyen módon:

Hogy az egész nép Szászvárostól fogva Barót nevű helyig az székhelyek földével, Sebes földével és Daróc földével együtt egy nép legyen és egy bírótól függjön.

Az szebeni comesen (ispánon) kívül akármelyik vármegye főispánjának rajtok teljességgel semmi hatalma nem lehetvén.

Ők pedig az camara szükségére esztendőnként 500 ezüst márkát beadni tartozzanak.

És ha az királynak az országban hadakozása történnék, tehát 500 vitézeket előállítani kénytelenek legyenek. Ha az király tulajdon személye szerént az országon kívül menne hadakozni, akkor 100 vitézeket adni tartozzanak, de ha az király az országon kívül maga képiben az fővezért hadakozni akár maga dolgában akár szomszéd fejedelem barátja segítségére fogná küldeni, olykor 50 vitézeknél többet ne küldjenek; az király is az említett számon felül többet ne kérhessen.

Papokat magoknak szabadon válasszanak, kiket repraesentálván, nékiek az dézmát adják meg és azoknak mindeneket, valamelyek az ecclesiának eleitől fogván való jussára tartoznak, kiszolgáltassanak.

Hagyjuk és hathatóson parancsoljuk ezt is: hogy önégiek királyi felségünkön és az szebeni comesen kívül, kit mi helyes és alkalmas időben eléállítunk, senki is bírāja ne lehessen.

Ezeknek felette az oláhok és bissenusok (besenyők) erdejét minden vizeivel egyetemben közönségesen nékiek adtuk úgy, hogy ők az oláhok és bissenusok közönséges szabadsággal azoknak hasznát vévén onnan senkinek is szolgálni ne tartozzanak.

Megengedtük azt is nékiek, hogy egy különös pecséttel éljenek, mely az többi közül az királyi udvarnál és főrendek előtt nyilvánóságosan kitetszvéen megkülönböztessék.

Apró sőt régi nyert szabadságok szerént Szent György napja tájban nyolc napok alatt, Szent István király napjátájban nyolc napok alatt, Szent Márton napja tájban nyolc napok alatt mindnyájan nékiek megengedjük, hogy szabadosan vihessenek; tiltván az praefectusokat, hogy őket sem elmeneteleknek sem visszatéréseknek idején meg ne gátolják.

Az erdővel pedig minden hozzátartozóival, vizeivel, utjaival, melyek az király donatiojától függenek, mindenek úgy mint szegények és gazdagok egyaránt szabadosan élhessenek.

Királyi felségünknek ereje szerént parancsoljuk azt is, hogy az mi birodalmunk alattvaló hívek közül senki az említett vidékben mezei avagy akárminémű névvel nevezendő telket az királytól kérni ne merészeljen, ha pedig valaki ezt megpróbálná, tehát az említett népek mindjáraست ellene mondhassanak

Rendeljük sokszor említett hiveink eleiben ezt is: hogy midőn mi expeditiora (hadi készültre) hozzájuk menendünk, minékünk csak három descensust (megszállást) fizetni tartozzanak. Ha pedig az vajda az király dolgában hozzájuk vagy az ő földökön által valahová küldtetetik, két descensust; egyiket bemenetelekor, másikat kimenetelekor fizetni tehernek ne tartsák.

Eddig említett szabadságokhoz ezt is hozzáadjuk, hogy **az ő kereskedő emberei**, valaholott nékiek az mű országunkban tetszeni fog, az királytól adatott privilegium erejéhez valójába

támaszkodván **mindenütt szabadon vám, harmincad és egyéb tributum nélkül jöhessenek, járhasanak és házokhoz visszatérhessenek, sőt akármely piacon avagy városon kirakodnak is, semmit se fizessenek.**

Hogy pedig az eddig előszámlát privilegiumok hathatósabbak, megmásolhatatlanabbak és mindvégiglen maradandók s állandók legyenek, tehát ezen levelünköt tulajdon kettőspeccetünkkel meg is erősítettük. Íratott Krisztus Urunk születése után ezerkétszáz-huszonegyedik, királyságunknak pedig huszonegyedik esztendejében.

Ulászló Király uralkodásának feltételei 1490

Mi, Ulászló, Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya és Morvaország örgrófja stb. Emlékezetünkbe hozzuk és jelen levelünk rendén adjuk tudtára mindeneknek, a kiket illet:

1. § Hogy a midőn a néhai igen dicső fejedelem, Mátyás ur, Magyarország és Csehország királya stb., a mi boldog emlékű elődünk, a közelmúlt napokban, a nélkül, hogy törvényes örökösnek örülhetett volna, e világból kimult: **ez országnak főpap urai, bárói és többi előkelői, valamint összes nemesei, a kikre tudniillik ez ország igen régi szabadságánál és szokásánál fogva az új király megválasztásának joga háromlott vala, látván, hogy fejedelem nélkül vannak és hogy egykönnyen és az ország minden kára nélkül sokáig fejetlenül nem maradhatnak, az új király megválasztása és az ország élére állítása tárgyában egymásközt több ízben tartott tanácskozás után lelki szemeiket reánk vetették és minket a többi keresztény fejedelmeknek, tudniillik a mi versenytársainknak, a kik ugyanis hasonlóképen ez ország után esengtek, elébe tettek, és az alább irt feltételekkel, kikötésekkel és cikkelyekkel királyukká, urukká és fejedelmükké megválasztottak s ünnepélyesen kikiáltottak; és azután néhány főpapot és bárót elénkbe küldvén szerencsés megkoronáztatásunk végett e Magyarországra hoztak. A mely cikkelyeknek elseje ez:**

2. § Hogy Magyarországot az alája vetett többi országokkal, tartományokkal, és a főpap urakat meg bárókat, az összes egyházakat és egyházi személyeket, valamint a nemeseket és városokat, ugy szintén ez ország többi alattvalóit és lakosait **régi jogaikban, kiváltságaikban, mentességeikben, szabadságaikban és jóváhagyott szokásaikban, a melyekben tudniillik a néhai megdicsőült királyok megtartották és a melyeknek birtokában és élvezetében voltak, meg fogjuk tartani,** ugy hogy (a mint az említett néhai Mátyás király ur tette) az ő ártalmukra és elnyomásukra, valamint e régi szokásaik ellenére, bármely keresett szin alatt, épenséggel semmi újításokat sem fogunk behozni, azokat pedig, a melyeket a néhai igen dicső Mátyás király ur hozott be, el fogjuk törölni; adót, vagy egy forintos taksát semmi esetre sem fogunk követelni, hanem meg kell elégednünk a régi, törvényes, rendes és szokásos királyi jövedelmekkel.

3. § Továbbá: hogy mások fekvő jószágait és egyéb bármely jogait, melyeket az említett néhai Mátyás király ur és a felséges királyné valamint bármely mások is igaztalanul és a törvény útján kívül foglaltak el, az illetők jogainak megtekintése és megvizsgálása után adjuk vissza, és mások által is adassuk vissza azoknak, a kikéi voltak.

4. § Hogy az ország koronáját a főpap urak és bárók kezéből **semmi ürügy vagy keresett szin alatt, sem készakarva vagy fondorkodva ki ne vegyük,** hanem hagyjuk és engedjük meg, hogy azt az ő régi szokásukhoz és szabadságukhoz képest azok tartsák és őrizzék, a kiket bizonyos számmal a maguk kebeléből egy értelemmel e célra kiválasztanak és kirendelnek, és hogy régtől fogva a korona megőrzésének céljára rendelt Visegrád várát e koronaörök kezéhez adassuk és szolgáltassuk.

5. § Továbbá ígérjük, hogy Morvaországot, valamint Sziléziát s a két Lausiczot a koronától és Magyarországtól nem fogjuk elidegeníteni, hanem a kiváltás ideje alatt az olműczi összejövétel alkalmával különben történt elzálogítás és lekötés értelmében mindenkor Magyarország koronája számára megtartjuk és ha netalán törvényes örökös nélkül találnánk kimulni, úgy fogunk életünkben intézkedni, hogy a kiváltás ideje alatt e koronától és országtól halálunk után se essenek el valamely uton módon.

6. § Továbbá mivel az előbb említett néhai Mátyás király Ausztriát és Stiria, Karinthia meg Krajna néhány várát és városát Magyarország kincstára számára megszerezte és megtartotta, ezért ígérjük és kötelezzük magunkat, hogy ezt az Ausztriát és a többi helyeket a főpap urak és bárók különös és kifejezett beleegyezése és szabad elhatározása meg tanácsa nélkül, soha sem a császári felségnek vagy az igen dicső római király urnak, sem örököseinek vissza nem adjuk, Magyarország koronájának megtartjuk, a nevezett felségek ellenében megvédjük és megoltalmazzuk és a világ semmi kincseért sem fogjuk elidegeníteni.

8. § Továbbá, hogy többnyire Magyarorszáiban tartózkodunk, hogy az ország szükségleteiről annál kényelmesebben és könnyebben gondoskodhassunk és rendelkezessünk. Ha pedig, a körülmények úgy kívánván, el akarunk távozni, az országot szerencsés visszatérésünk idejéig jó rendben és állapotban hagyjuk hátra.

9. § Továbbá, hogy a midőn Magyarorszáiban lakunk, a tanácsosokat, kancellárokat, a kincstárnokot, udvarmestert, főasztalnokot, főpohárnokot, a kamaragrófokat a magyarok közül veszszük és egyáltalán minden felsőbb és alsóbb tisztségre magyarokat alkalmazunk.

10. § Továbbá, a mikor Magyarországnak vagy az alája vetett részeknek dolgai és ügyei forognak szóban, azok fölött másokkal mint magyarokkal tárgyalást és tanácskozást nem tartunk és más idegen embereket s más nemzeteket az ilyen tárgyaláshoz és az ilyen tanácskozáshoz nem bocsátunk.

11. § Továbbá, az egyházi javadalmakat, különösen pedig az érsekségeket és püspökségeket, apátságokat, prépostságokat és a többi nagyobb hivatalokat a főpapoknak, báróknak és az ország tanácsosainak kifejezett beleegyezése és szabad s önkéntes elhatározása nélkül csakis magyaroknak adományozhassuk; adományozzuk pedig megbízható és jól érdemesült személyeknek.

15. § Továbbá, hogy országlakosaink közül, bármily rendűek és állásuak legyenek, senkit sem fogunk személyére, birtokaira vagy bármely dolgaira nézve, egyszerű panaszra vagy sugalmazásra, a törvény útján kívül és a felek meghallgatása nélkül valamely módon akadályoztatni.

16. § Továbbá, hogy bármely országlakosunk ellenében, legyen az akármilyen rendű és méltóságu, nem fogunk sem önszántunkból, sem bárkinek vádjára vagy panaszára valami alkalmat kigondolni vagy keresni, hogy neki személyére vagy vagyonára nézve ártsunk.

17. § Továbbá, hogy a most folyó pénzt egyelőre nem szabad megváltoztatni; a mikor pedig annak megváltoztatása szükséges lenne, ez a főpapok és bárók tanácsával és ne különben történjék.

18. § Továbbá, hogy a mit a főpap urak és bárók Magyarország többi lakosaival ez ország szabadsága és békés nyugalma s megtartása érdekében megkoronáztatásunk idejéig egyenlő óhajással és közös elhatározással, a régtől fogva szokásos és mindenkor megtartott módon kigondolnak, összeírnak és elvégeznek, a mit az ország decretumának nevezünk, azt kötelesek leszünk hatályos levelünkkel elfogadni, megerősíteni, megszilárdítani, helyeselni és jóváhagyni, s

mint azt az ország dicséretes és jóváhagyott szokásánál fogva más királyok, a mi elődeink tették. És azt mindig megfoglaljuk tartani és mindenki által meg fogjuk tartatni.

20. § Azért Mi, előbb megnevezett Ulászló király, megfontolván azt az odaadást és hajlandóságot, melyt a főpap urak és bárók meg a többi országlakosok a választás alkalmával irántunk tanusítottak, mivel nekik valamelyes elismerésünket akartuk nyilvánítani és különben is láttuk, hogy ez előrebocsátott rendelkezésük és határozatuk igazságos és helyes: az előbb felsorolt cikkelyeket s mindazt, a mit magukban foglalnak, helyeseltük, jóváhagytuk és megerősítettük és helyeseljük, elfogadjuk, jóváhagyjuk s megerősítjük, egyuttal királyi szavunkra, keresztény hitünkre és becsületünkre fogadjuk, hogy ezeket a cikkelyeket összes záradékaikban és pontjaikban mindenkor sérthetetlenül és teljesen változatlanul megtartandjuk és úgy a felséges királyné mint minden más alattvalónk által is hasonló módon meg fogjuk tartatni, jelen levelünk erejénél és bizonyosságánál fogva, a melyre királyi pecsétünket illesztettük. Kelt hadi táborunkban Farkashida községe közelében, vasas szent Péter apostol napját megelőző szombaton az Urnak ezernégyszáz kilenczvenedik esztendejében, magyarországi uralkodásunknak első, a csehországinak pedig tizenkilenczedik évében.

TRIPARTITUM 1514 – A Szent Korona - tan

Nemességünk eredetéről és arról, hogy az uralkodást mikép ruházták át fejedelmünkre

Ámbár nem történetírásra, hanem ezen ország saját szokásainak és jóváhagyott törvényeinek ismertetésére határoztam el magam, de mivel azt mondtam, hogy **minden főpap, báró úr és nemes a mentességnek és szabadságnak egy és ugyanazon előjogával él** és mivel különben is sokan kételkedni szoktak a felől, hogy a mi nemességünk, a melyből a báróság és minden egyéb főuraság származik, honnan ered, és hogy az ország valóságos nemesei alatt kiket kell értenünk? ugyanazért ennek a nemességnek eredetét és kezdetét szándékosan röviden megmagyarázni.

1. § A hol is tudnunk kell, hogy ámbár a tudósok közös véleménye szerint **nemes az, a ki saját érdeme megnemesít**, mind a mellett is, célunkhoz képest a nemesség, a melyet többnyire a szabadok elnevezése alatt is szoktak érteni, úgy mondják, hogy eredetileg a hunnok és magyarok közt keletkezett, miután ezek Scythiából Pannoniába nyomultak, a melyet most változtatott néven, az ittlakó magyaroktól Magyarországnak neveznek; még pedig ily módon:

2. § Midőn ugyanis a hunnok feleségestül, fiastul, leányostul és egész háznépeستül Scythiából kijöttek, több tartománynak bejárása és bebarangolása után **kapitányokat tettek** és ezen kívül a vizáلكodók pereinek elintézésére a tolvajok, rablók s egyéb gonosztevők megbüntetésére közakarattal igazgatót választottak és állítottak be, mindnyájának közös egyetértésével és végzésével **elhatározván, hogy a mikor az egész közönséget egyenlően érdeklő dolgok merülnek föl, vagy a hadseregnek általános felkelése válnék szükségessé, akkor a hunnok lakása helyén és táborában, vérbe mártott tört vagy kardot hordozzanak körül**, és hangozzék a hirdető szó: mondván: "Istennek szava, és az egész közönséges parancsa az, hogy mindenki ezen s ezen a helyen (megnevezvén azt a helyet) **fegyverrel vagy a mint teheti, a közönség tanácsának s egyszersmind parancsának meghallgatására megjelenjen**".

3. § Ezt a szokást a magyarok közt Szent István első magyar király, dicsőséges fejedelmünk és Apostolunk atyjának Géza vezérnek koráig sértetlenül fentartották, **a mely szokás a hunnok közül sokat örökös szolgaságra juttatott.**

4. § Mert, elhatározták és végezték, hogy az ily parancs áthágóit, hacsak helyes mentségét nem adják, pallossal kell ketté vágni, vagy közönséges és örökös szolgaságra vetni.

5. § Az állítják, hogy ez a végzés (a mint mondók) igen sok magyart jutatott a parasztság állapotába. Különben nem történhetett volna, hogy az egyik urrá, a másik szolgává, ez nemessé, az nem nemessé és paraszttá legyen, mert mindnyájan ugyanegy nemzetségből, tudniillik Hunortól és Magortól származtak.

6. § Miután pedig a magyarok a szent lélek kegyelmének ihletéből, szent királyunk közremunkálása által az igazságnak felismeréséhez és a katolikus hitnek vallásához jutottak és Őt önként királyukká választották és meg is koronázták: a nemesítésnek s következésképen a nemeseket ékesítő és a nem nemesektől megkülönböztető birtok adományozásának jogát s teljes hatalmát az uralkodással és országgal együtt a község a maga akaratából, az ország szent koronájának joghatósága alá helyezte és következésképen fejedelmünkre és királyunkra ruházta; ettőlfogva Ő tőle ered minden nemesítés és e két dolog mintegy a viszonos átruházásnál és a kölcsönösségnél fogva, annyira szorosan függ egymástól mindenha, hogy egyiket a másiktól külön választani és elszakítani nem lehet s egyik a másik nélkül nem történhetik.

7. § Mert a fejedelmet is csak nemesek választják, és a nemeseket is csak a fejedelem teszi azokká, s ékesíti nemesi méltósággal.

Kiket értünk a nép és kiket a köznép elnevezés alatt?

E helyen a nép neve és elnevezése alatt egyedül a főpap és báró urakat és egyéb mágnásokat s a többi nemeseket kell értened, de nem a nem nemeseket.

1. § Noha e kifejezés: nép minden nemest és nem nemest egyaránt felölel, mindazáltal a nem nemesekről (kiket a köznép elnevezés alatt értünk) e részben célunkhoz képest szó sincsen.

2. § Mert miként a nem a fajtól, úgy különbözik a köznép a néptől. Mert a nép elnevezés magába öleli az összes nemeseket, úgy a mágnásokat, mint az alsóbb rendűeket, a nem nemeseket is ide számítva; de **a köznép elnevezése alatt egyedül a nem nemeseket értjük.**

PRAGMATICA SANCTIO – 1723. évi törvénycikkek

1723. évi I. törvénycikk az ország s az ahhoz kapcsolt részek karai és rendei Ő császári és királyi szent felségének szabadságaik s kiváltságaik atyai és legkegyelmesebb megerősítéseért s a karok és rendek közepette saját legszentségesb személyében megjelenéseért legnagyobb köszönetet mondanak

Ő császári s királyi legszentségesebb felségének, a jelen országgyűlésre szerencsésen és igen nagy, valaha alig látott számban egybegyűlt országos karok és rendek iránt való atyai legkegyelmesebb hajlamát s ezeknek fenmaradására s Magyarországnak, meg kapcsolt részeinek közállapota gyarapodására, s **a szomszéd örökös országokkal és tartományokkal minden eshetőségre, és a külső erőszak ellenében is megállapítandó egyességre** és a belső nyugalom fentartására irányzott valóban atyai gondját és aggodását, ugyancsak Ő legszentségesebb császári és királyi felségének az ország s az ahhoz kapcsolt részek karaihoz és rendeihez intézett királyi leveléből, s legujabban tett előterjesztéseiből, jobbágyi hűségük hódoló buzgalmával s állandó melegével legalázatosabban megértvén, ez atyai indulatnak irányukban legkegyelmesebben nyilvánított különös kegyéért, és azért, hogy nem szolgálván akadályul bármely ellenkező, a római szent birodalmat s az európai békét érdeklő igen nehéz gondjai és munkái, hű karai közé eljönni s ezeket legtiszteletreméltóbb és legmagasabb személyében atyailag megvigasztalni, s először és mindenekelőtt, a hű karoknak és rendeknek minden eziránt előrebocsátott, megelőző legalázatosabb esedezése nélkül, tisztán csak irántuk viseltetett atyai indulatból **felajánlani méltóztatott azt, hogy örökös Magyarországnak s az ehhez kapcsolt részeknek, országoknak és tartományoknak összes karait s rendeit minden, ugy a hitlevélbe foglalt, mint bármely más, ekkorig engedett és alkotott s a jelen országgyűlésen s jövőben is országgyűlésileg alkotandó törvényekben, jogokban, szabadságokban, kiváltságokban s mentességekben, szokásokban, előjogokban megtartandja, s azokat és azok mindegyikét legkegyelmesebben megerősíteni kegyeskedett, Ő császári és királyi legszentségesebb felségének legalázatosabb s tőlük kitelhető legnagyobb hálát nyilvánítanak azért is:**

1. § Hogy legfelségesebb osztrák háza nőágának is Magyarország királyi koronájára, s az e szent koronához tartozó részekre, országokra és tartományokra, ez ágnak s az abból leszármazóknak kihalásáig, az ország és az ahhoz kapcsolt részek összes karainak s rendeinek egyértelmű szabad akaratával történt kikiáltását s ugyancsak a karoknak és rendeknek Ő legszentségesebb császári és királyi felségéhez Bécsbe menesztett ünnepélyes küldöttsége utján meghívását.

4. § Akképen, hogy azt a nőt, vagy annak férfi örökösét, a ki a felséges osztrák házban elfogadott, említett elsőszülöttségi rend szerint, a felséges osztrák ház előbb mondott országainak s tartományainak örököse lesz, ugyanezen utódlás és örökösödés jogán, a jelen és minden jövő esetben, egyszersmind az ugyancsak feloszthatatlannak értendő Magyarország s az ahhoz kapcsolt részek, országok és tartományok kétségtelen királyának tartsák s koronázzák.

1723. évi II. törvénycikk Ő császári és királyi legszentségesebb felsége fölséges osztrák háza nőágának Magyarország szent koronájában s a régtől fogva hozzákapcsolt részekben való folytonos királyi örökösödéséről

5. § Ő legszentségesebb császári és királyi felsége férfiágának magvaszakadtával (mely magszakadást Isten legkegyelmesebben távol tartani méltóztassék) az öröklési jogon való utódlást e Magyarországbán és koronájában, s az Isten segedelmével már visszaszerzett és visszaszerzendő ehhez tartozó részekben, országokban és tartományokban, felséges osztrák házában nőágra is és pedig első helyen a fentisztelet most uralkodó legszentségesebb császári és királyi felségnek.

6. § Azután, ennek magvaszakadtával, a néhai boldogult Józsefnek,

7. § S ezeknek is magvaszakadtán, a néhai dicső Lipótnak, császároknak s Magyarországbán királyainak ágycékéből leszármazókra, és ezeknek törvényes, római katolikus, mind két nemű ausztriai főherceg utódaira, a most uralkodó legszentségesebb császári és királyi felség részéről a Németországban s azon kívül fekvő és **Magyarországgal, meg az ehhez kapcsolt részekkel, országokkal és tartományokkal, az előrebocsátott jog és rend szerint, feloszthatatlanul s elválaszthatatlanul**, kölcsönösen és együttesen örökösödésileg birtoklandó más országaiban s tartományaiban is megállapított elsőszülöttségi rendhez képest, uralkodás és kormányzás végett átruházzák.

8. § S az említett utódlást elfogadják;

10. § S elhatározzák, hogy azt e felséges ház említett nőága az előbbi módon örökösökül és utódokul megjelölt mindkét nemű ausztriai főhercegek azt elfogadják, helybenhagyják és az ország s a hozzá kapcsolt részek, országok és tartományok karainak és rendjeinek az előrebocsátott és a legszentségesebb császári és királyi felségtől hasonlóan legkegyelmesebben előzetesen megerősített hitleveles, valamint más fentebb kijelentett szabadságaival s előjogaival együtt, a fent idézett cikkelyek tartalma szerint, minden következő időkbén, koronázás alkalmával megtartsák.

11. § S a király választására és koronázására nézve a karok és rendek ősi és régi, helybenhagyott s bevett szokását és előjogát oly értelemben tartják fenn, hogy annak csakis az említett nőág teljes kihalása után legyen helye.

1723. évi III. törvénycikk az ország s kapcsolt részei karainak és rendjeinek jogait, kiváltságait és szabadságait megerősítik

Ő legszentségesebb császári és királyi felsége az ország s az ahhoz kapcsolt részek összes hű karainak s rendjeinek minden, úgy hitlevélbe foglalt, mint bármely más jogait, szabadságait, kiváltságait s mentességeit, és előjogait, az alkotott törvényeket s helybenhagyott szokásokat (a jelen országgyűlés 1. és 2. törvénycikkelyének megfelelően, melyek az 1715-ik évi 1., 2. és 3. törvénycikkelyek s az ott foglalt esküforma értelmében veendő) kegyelmesen megerősíti s meg fogja tartani.

1. § Hasonlóképen utódai is, Magyarország s az ahhoz kapcsolt részek törvényesen megkoronázandó királyai, az ország s ahhoz kapcsolt részek karait és rendjeit ugyanazon kiváltságokban s az említett mentességekben és törvényekben sértetlenül megtartandják.

2. § Melyeket ezenkívül Ő legszentségesebb felsége az övéi részéről, bármely rendűek, ranguk s állapotuk legyenek is, meg fog tartatni.

AZ 1723. ÉVI BÍRÓSÁGI REFORM

1723. évi XXIV. Törvénycikk a felebbvitt ügyek felülvizsgálatára a nádorispán ur, mint egyszersmind királyi helytartó mellé, birákat neveznek

Kegyelmesen megengedi Ő legsz. felsége, hogy az 1715. évi 24-ik törvénycikk értelmében, a hét férfiun kívül, a fentemlitett **királyi hét személyes táblához**, az ország nádorának s egyszersmind királyi helytartónak elnöksége alatt, még más nyolczat és pedig: kettőt a főpapok, kettőt a mágnások közül és végre négyet a nemesi rendből, az ország minden részeiből a mondott hét személyéhez hasonló **szavazattal és fizetéssel rendeljenek**, s az igazságszolgáltatásra mindnyájan egyenlő esküvel legyenek kötelezve:

3. § Az említett módon megjelentek pedig, határozott órákban, a perlekedők kényelmére összeülni, s az elnökkel együtt legalább tizenegyen ítélet hozatala végett **folyton jelen lenni tartozzanak**.

4. § Az ország nádorispánja pedig bármely törvényes okból távol lévén, az eddig is megtartott szokás szerint az országbiró elnököljön.

1723. évi XXV. Törvénycikk a királyi ítélő tábláról s annak állandóságáról

És noha a királyi ítélő tábla, Ulászló király első decretumának 10-ik cikkelye s az 1559. évi 38-ik cikkely s más több izben alkotott törvények értelmében, a régibb századokban is folytonosan ülésezett:

1. § Mégis a perlekedők s igazságra szomjuhozók nagy kárára, ugy tapasztalták, hogy azt bizonyos időkre szoritották és a biráskodás leginkább az idők viszontagságai miatt megmeggzakadt.

2. § Ezért az országokat fenntartó igazságnak folytonos kiszolgáltatása végett: Ő legszentségesebb felsége **a maga erejében és épségében megtartandó királyi ítélő táblát (a hazai törvények rendelkezése szerint a biráskodás teljes hatalmával) megerősíti**.

3. § És megállapítják, hogy az, kivéve csupán az ünnepeket s törvényszüneteket, **folytonosan együtt üljön** s a perlekedőknek, ellen nem állván némelyeknek törvényes távolléte (ugy mégis, hogy az elnökkel együtt legalább kilencz táblai bíró legyen jelen) jogot és igazságot szolgáltatson és hogy ennek a királyi táblának, Ulászló 4-ik decretuma 8-ik cikke értelmében, a szükséges szolgálatokra alkalmazandó **dijazott esküdt jegyzői** legyenek.

1723. évi XXX. Törvénycikk a kerületi táblák felállításáról, és az azoknál alkalmazandó személyekről

2. § Hogy a perlekedők, az 1715. évi 28-ik törvénycikkben megjelölt s eddig az ítélőmesteri birói hatósághoz tartozó ügyekben az igazságszolgáltatás jótéteményétől megfosztva ne legyenek, **Ő legsz. felsége jószágos akaratához és szándékához képest, elrendelik, hogy az ország négy kerületében alattas ítélőtáblákat állítsanak föl**.

3. § Melyek mindegyike, az elnökökkel együtt, magyar születésű s ez országban jó birtokos és a hazai jognak szabatos ismeretével s egyenlő biráskodási hatáskörrel felruházott, birói esküvel kötelezendő öt személyből álland.

4. § A kiktől az ítéleteket, felelővétel útján, a királyi ítélő táblához, innét pedig a felelővételhez kell küldeni.

5. § Ezenkívül a perlekedők szóváltásainak az eddig szokott módon való toll alá vételére, felolvasására, az ítélet elkészítésére és kihirdetésére és a perek folytatólagos felszerelésére minden táblán szavazat nélkül még egy, a szék jegyzőinek esküjével kötelezendő esküdt jegyzőt s négy esküdtet s ezek közül egyet kiadól rendes díjazással, a többi esküdtet pedig segélydíjjal, alkalmazhatnak, kik szintén a szék esküdt jegyzőinek esküjével kötelezendők.

6. § Továbbá az igazságszolgáltatást s annak gyorsabb folyamát késleltető, mindennemű, eddig is leginkább a különféle meghagyó birói parancsokkal okozott akadályok elhárítására, **e kerületi táblák, egyedül az elibük terjesztendő olyan keresetek alapján járjanak el, a melyekben az, hogy; ki? mit? és ki előtt? mily jogon? és kitől követel? kellő megjelöléssel ki van fejezve és ezeket a többi csatolmányok hozzá melléklése, meg a történet összeolvasás feljegyzése mellett, az idézőlevelekhez kell csatolni**, melyeket a szükséges megjelenés céljából a fentemlített jegyző, a szokásos írásmód szerint, ezzel a megjelöléssel: "N. N. Magyarország dunáninnyi részei kerületi ítélő táblájának elnöke s többi birái" a saját neve reá vezetésével fog ellátni és a melyeket a részükre engedélyezendő és eme felírást: "A dunántuli részek kerületi ítélőtáblájának pecsétje", vagy a kerület minőségét feltüntető felíratot magán hordó királyi pecséttel kell megerősíteni s kiadni, továbbá, melyeket a fentemlített esküdtek vagy költségkímélés tekintetéből annak a megyének, hol az alperes lakik vagy fekvőbirtoka van, a szolgabirája vagy két esküdt táblabirája fognak kézbeadni, a kézhezadásról hiteles bizonyítványok lévén kiállítandók.

7. § Ezekon kívül, minden tábla mellé egy díjazott ügyvédet fognak alkalmazni, ki a vagyontalan szegényeknek ingyen tartozik segédkezni.

8. § Ugy ez, mint a többiek is, a szokott ügyvédi esküvel kötelezendők.

1723. évi XXXI. Törvénycikk a kerületi táblák helyéről s a törvényszékek tartásáról

Hogy pedig a perlekedők költségeiről s az igazság könnyebb elérhetéséről is gondoskodás történjék:

1. § Az alább megnevezendő dunáninnyi kerületi megyék részére, ezek sorrendének sérelme nélkül még pedig Pozsony, Nyitra, Trencsén, Bars, Nógrád, Hont, Pest, Esztergom, Zólyom, Turóc, Liptó és Árva megyék részére a tábla helyül: **Nagyszombat, szabad és királyi várost.**

2. § A dunántuli, Sopron, Vas, Zala, Komárom, Somogy, Győr, Fehér, Veszprém, Moson, Tolna, Baranya megyék részére: **Kőszeg szabad és királyi várost.**

3. § A tiszáninnyi kerület vármegyéi, ugy mint Abauj, Zemplén, Sáros, Ung, Szepes Gömör, Heves és Külső Szolnok, Borsod és Torna részére: **Eperjes szabad és királyi várost.**

4. § A tiszántuli megyék, ugy mint Szathmár, Szabolcs, Bereg, Ugocsa, Bihar, Csanád, Csongrád részére (hová nagyobb kényelem okáért, Bács és Bodrog megye is, sorozandó lenne) és a hová a többi még be nem keblezett megyék is mihelyt a bekeblezés megtörténik, tartozni fognak, **Nagyváradot** nevezik meg.

5. § S ezek ugyanott folyvást tartandók (kivéven az ünnepek és törvényszünetek idejét) és az említett birák a folytatandó törvénykezés minden idején jelen lenni tartoznak;

6. § S a kerületükben levő és a felperesek keresete alá vont (de nem a más táblák joghatósága alá vetett) fekvőjóságokra vonatkozó ügyekben itélni;

7. § Ha pedig az osztály vagy kereset alá vont fekvőjóságok különféle kerületekben feküdnének, ott a hol a fekvőjóságok feje, avagy ha ez nem léteznék, azoknak nagyobb része fekszik;

14. § A kerületi táblák elnökét s ülnökeit, valamint jegyzőjét is Ő legszentségesebb felsége fogja mind most, mind jövőre kinevezni, a kiadót s a többi alattasokat pedig az elnök a tanácscsal, szavazattöbbség szerint fogja meghatározni.

15. § Mely fentebb megnevezett megyéket az országgyűlési (ha lehet, még ez országgyűlésen meghatározandó) ülések sérelme nélkül sorozták.

16. § Ő legsz. felsége pedig jóságosan fentartja magának a hatalmat, hogy az érintett táblák részére megnevezett helyeket, a dolog és szükség úgy hozván magával, megváltoztassa és az érintett táblákat kényelmesebb helyekre átvigye.

1848. ÉVI TÖRVÉNYCZIKKEK (I-XXXI-ig)

Előbeszéd

Az ország és ahoz kapcsolt részek Karai és Rendei a nádornak törvényes megválasztásán kívül nem késtek Ő Felsége iránti tántoríthatatlan hűségük, s a haza iránti szent kötelességüknek érzetétől vezéreltetve, **figyelmüket azokra fordítani, miket az összes magyar népnek jogban és érdekekben egyesítése - az ország törvényes önállása, - s függetlensége; a pragmatica sanctio által vele válhatlan kapcsolatban álló tartományok iránti törvényes viszonyai; - a nemzet alkotmányos életének, a kor igényei, s a körülmények sürgős volta által szükségelt kifejtése; s a szellemi erők és anyagi tehetség azon lelkesült összhangzásának ez alapokoni élénkítése halaszthatatlanul megkívánt; mellyben a Felséges uralkodó ház s az ahoz örök hűséggel ragaszkodó nemzet, a bizonytalan jövőnek minden eseményei között, rendíthetetlen támaszukat találандják fel; s az eképen alkotott törvénycikkeket Ő Felségének alázatosan elibe terjesztették, esedezván: hogy azokat elfogadni, királyi hatalmával jóváhagyni, s mind maga megtartani, mind pedig minden mások által is sértetlenül megtartani méltóztassék.**

I. törvénycikk dicsőült József nádor emléke törvénybe iktattatik

II. törvénycikk fenséges cs. kir. austriai főherczeg István Magyarország nádorává választatik

III. törvénycikk független magyar felelős ministerium alakításáról

1. § Ő Felségének a királynak személye szent és sérthetetlen.

2. § Ő Felségének az országbóli távollétében a nádor s királyi helytartó az országban s ahoz kapcsolt részekben, a korona egységének, s a birodalom kapcsolatának épségben tartása mellett a végrehajtó hatalmat a törvény s alkotmány ösvényén teljes hatalommal gyakorolja, s ez esetben a **mostani nádor cs. kir. főherczeg Istvánnak személye hasonlóképen sérthetetlen.**

3. § Ő Felsége, s az Ő távollétében a nádor s királyi helytartó a végrehajtó hatalmat a törvények értelmében független magyar ministerium által gyakorolják, s bármelley rendeleteik, parancsolataik, határozataik, kinevezéseik csak ugy érvényesek, ha a Buda-Pesten székelő ministerek egyike által is aláíratnak.

4. § A ministeriumnak mindegyik tagja mindennemű hivatalos eljárásaért felelős.

5. § A ministerium székhelye Buda-Pest.

6. § Mindazon tárgyakban, mellyek eddig a m. k. udvari kancelláriának, a k. helytartó tanácsnak, s a k. kincstárnak, ide értvén a bányászatot is, köréhez tartoztak, vagy azokhoz tartozniok kellett volna, s általában minden polgári, egyházi, kincstári, katonai, és általában minden honvédelmi tárgyakban Ő Felsége a végrehajtó hatalmat ezentul kizárólag csak a magyar ministerium által fogja gyakorolni.

8. § Az érsekek, püspökök, prépostok, s apátoknak és az ország zászlósainak kinevezése, a kegyelmezés jogának gyakorlata, és a nemességnek, címeknek, s rendeknek osztása, mindig az illető felelős magyar minister ellenjegyzése mellett, egyenesen Ő Felségét illeti.

8. § A magyar hadseregnek az ország határain kívüli alkalmazását, nemkülönben a katonai hivatalokrai kinevezéseket szinte úgy Ő Felsége fogja, a 13. § szerint folyvást királyi személye körül leendő felelős magyar minister ellenjegyzése mellett elhatározni.

11. § A miniszerelnököt Ő Felségének az országbóli távollétében a nádor s királyi helytartó, Ő Felségének jóváhagyásával nevezi.

12. § Ministertársait legfelsőbb megerősítés végett az elnök teszi javaslatba.

13. § A ministerek egyike folyvást Ő Felségének személye körül lesz, s mindazon viszonyokba, mellyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviseli.

18. § Mindegyik minister azon rendeletért, mellyet aláír, felelősséggel tartozik.

32. § A ministerek feleletre vonathatnak:

a) Minden oly tettért, vagy rendeletért, melly az ország függetlenségét, az alkotmány biztosítékait, a fenálló törvények rendeletét, az egyéni szabadságot, vagy a tulajdon szentségét sérti, s általuk hivatalos minőségükben követtetik el, vagy illetőleg adatik ki.

b) A kezeikre bízott pénz, s egyéb értékek elsikkasztásáért, vagy törvényellenes alkalmazásaért.

c) A törvények végrehajtásában, vagy a közcsend és bátorság fentartásában elkövetett mulasztásokért, a mennyiben ezek a törvény által rendelkezésükre bízott végrehajtási eszközökkel elháríthatók valának.

IV. törvénycikk az országgyűlés évenkénti üléseiről

1. § Az országgyűlés jövendőben évenként, és pedig Pesten tartandván üléseit, az évenkénti ülésre az ország Rendeit Ő Felsége minden évben, s a mennyire a körülmények engedik, a téli hónapokra hivandja össze.

2. § A hozandó törvények jövendőre Ő Felsége által az évi ülés folyama alatt is szentesíttethetnek.

3. § A képviselők három évig tartandó egy országgyűlésre, s ezen országgyűlésnek mindhárom évi üléseire választatnak.

V. törvénycikk az országgyűlési követeknek népképvisélet alapján választásáról

1. § Politikai jogélvezetet azoktól, kik annak eddig gyakorlatában voltak, elvenni, a jelen országgyűlés hivatásának nem érezhetvén, mindazok, kik a megyékben és szabad kerületekben az országgyűlési követek választásában eddig szavazattal birtak, e jog gyakorlatában ezennel meghagyatnak.

Ezeken kívül:

2. § Az országnak s kapcsolat részeknek mindazon

- benschületett, vagy honositott,

- legalább 20 éves,

- sem atyai, sem gyámi, sem gazdai hatalom,

- sem pedig elkövetett hűségtelenség, csempészkedés, rablás, gyilkolás és gyujtogatás miatt fenyték alatt nem levő lakosai,

- a nőket kivéve,

- **törvényesen bevett valláskülönbség nélkül, választók:**

a) Kik szabad királyi városokban, vagy rendezett tanácsossal ellátott községekben 300e. ft. értékű házat vagy földet, egyéb községekben pedig eddigi urbéri értelemben vett 1/4 telket, vagy ezzel hasonló kiterjedésű birtokot, kizáró tulajdonul, vagy hitveseikkel, s illetőleg kiskorú gyermekeikkel közösen bírnak.

b) Kik mint kézművesek, kereskedők, gyárosok telepedve vannak, ha tulajdon műhelylyel vagy kereskedési teleppel, vagy gyárral bírnak, s ha kézművesek, folytonosan legalább egy segéddel dolgoznak.

c) Kik, habár a fentebbi osztályokba nem esnek is, saját földbirtokukból vagy tőkéjükből eredő 100 ezüst forint évenkénti állandó s biztos jövedelmet kimutatni képesek.

d) Jövedelmükre való tekintet nélkül a tudorok, sebészek, ügyvédek, mérnökök, academiái művészek, tanárok, a magyar tudós társaság tagjai, gyógyszerészek, lelkészek, segédlelkészek, községi jegyzők és iskolatanítók, azon választó kerületben, mellyben állandó lakásuk van.

e) Kik eddig városi polgárok voltak, ha a fentebbi pontokban leirt képességgel nem bírnak is.

3. § Választható mindaz, ki választó, ha életének 24-ik évét betöltötte, s a törvény azon rendeletének, midszerint törvényhozási nyelv egyedül a magyar, megfelelni képes.

6. § Minden egy követ választása végett egy külön választókerületnek kell alakíttatni, s mindegyik választókerület csak egy országgyűlési követet választ.

VII. törvénycikk Magyarország és Erdély egyesítéséről

A magyar koronához tartozó Erdélynek Magyarországgal

- **egy kormányzás alatti teljes egyesültét,**

- **nemzetegység**

- **és jogazonosság tökéletes jogalapon követelvén, a két testvérhon érdekeinek a közelebb tartandó országgyűléseni képviseltetését pedig a jelen kor eseményei sürgetőleg igényelvén, ezeknek sikeresítésére határoztatik:**

1. § Az erdélyi mult országgyűlésre meghíva volt kir. hivatalosok a magyarországi főrendi táblán ülésel és szavazattal ruháztatnak fel, ide nem értvén a királyi kormányzók, kir. ítélőtábla tagjait, és katonai egyéneket.

2. § Erdélyt - a visszakapcsolt részeket ide nem értve - a legközelebbi közös országgyűlésen **69 szavazat illeti.**

VIII. törvénycikk a közös teherviselésről

Magyarország s a kapcsolt részek minden lakosai, minden közterheket különbség nélkül egyenlően és aránylagosan viselik.

1. § Ő Felsege felelős magyar ministeriuma által, a törvényhatóságok meghallgatása mellett, ki fogja dolgoztatni ideiglenesen az adózási kulcsot, és ezen kulcs szerint a kivetés más a legközelebbi közigazgatási évtől, úgy mint az 1848-dik évi November 1-ső napjától veszi kezdetét.

2. § Az ideiglenesen kidolgozandó kulcs, a legközelebbi országgyűlésének mindenestre bemutatandó.

IX. törvénycikk az urbér és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézma és pénzbeli fizetések megszüntetéséről

Az urbér és azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok (robot), dézma és pénzbeli fizetések, e törvény kihirdetésétől fogva **örökösen megszüntetnek.**

1. § A törvényhozás a magán földesurak **kármentesítését**, a nemzeti közbecsület véd-paizsa alá helyezi.

2. § Ő Felsege a magán földesuraknak akénti kármentesítése iránt, hogy az eddigi urbéri tartozásokkal felérő tőke érték részükre a közállomány által hiány nélkül kifizetessék, a legközelebbi országgyűlésnek részletesen kidolgozandó törvényjavaslatot fog magyar ministeriuma által előterjesztetni.

XIII. törvénycikk a papi tized megszüntetéséről

Az egyházi rend a papi tizedről minden kárpótlás nélkül lemondván, az ország Rendei ezen a haza oltárára tett áldozatot örök emlékezet okáért törvénybe iktatják, egyszersmind ezen lemondásnak nyomán elhatározzák.

1. § A papi tized, akár természetben, akár a természetbeni kiszolgáltatás helyett készpénzben teljesítetett, és pedig akár közvetlenül az egyházi rendnek, akár haszonbérllőne fizetett, akár örökös szerződés mellett, akár királyi adomány által szerezett, ezennel örökre megszüntetik.

XV. Törvénycikk az ősiség eltörléséről

Az ősiség eltörlése ezennel elvileg kimondatván, rendeltetik:

1. § A ministerium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni, és ezen törvénykönyv javaslatát a legközelebbi országgyűlés elibe terjesztendi.

2. § Időközben a legközelebbi országgyűléseig mindazon perek folyamata, mellyek az ősiségi viszonyokból vették eredetüket, és még végítélet által befejezve nincsenek, felfüggesztetnek; ugyszinte illynemű pereknek megindítása is, az 1836:14. törvénycikkely eseteit kivéve, eltiltatik.

XVIII. törvénycikk a sajtóról

Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre, s a sajtószabadság visszaállítatván, ennek biztositékával ideiglenesen rendeltetnek:

1. § Gondolatait sajtó utján mindenki szabadon közölheti, és szabadon terjesztheti.

Sajtóvétségekről

3. § **Ki valamely bűn, avagy vétség elkövetésére, egyenes és határozott felhívást tesz sajtó utján, és a bűn, avagy vétség valósággal el is követtetik, a felhívó, mint bűnrészes tekintetvén, a köztörvények súlya szerint büntettetik.**

4. § **Ki valamely bűn, avagy vétség elkövetésére, egyenes és határozott felhívást tesz sajtó utján**, de annak nem lön semmi következménye, mint bűnkisérlő tekintetvén, a köztörvények súlya szerint fog büntettetni.

5. § **Ki a nyilvános köz- és vallásos erkölcsiségből**, s a tisztéséges erkölcsökből csúfot üz, 1 évre terjedhető fogsággal, és 400 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntettetik.

6. § **Ki a magyar szent korona alá helyezett terület tökéletes álladalmi egységének, ki a sanctio pragmaticánál fogva megállapított, s az uralkodóház közösségében létező birodalmi kapcsolatnak tetteles felbontására izgat; ki az alkotmány erőszakos megváltoztatására s a törvényes felsőség elleni engedetlenségre lázít, s bűnök elkövetésére hiv fel és buzdít, négy évig terjedhető fogsággal, és 2000 forintig emelkedhető büntetéssel fog büntettetni.**

7. § Ki a felség személyének sérthetatlensége, a királyi székbeli örökösödésnek megállapított rende ellen kikel, avagy a királynak magas személye ellen sértés követ el, hat évig terjedhető fogsággal, és 3000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

8. § Ki az uralkodóház tagjai ellen követ el sértést, 4 évig terjedhető fogsággal, és 2000 forintig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

13. § Sajtóvétségért büntetetik a szerző; ha ez nem tudatnék, a kiadó; ha ez sem tudatnék, a nyomda vagy metszde tulajdonosa.

A birói eljárásról

17. § A sajtóvétségek fölött nyilvánosan, esküdtszék ítél. A ministerium felhatalmaztatik, hogy szorosán a büntető eljárásról szóló mult országgyűlési javaslatnak elvei szerint, az esküdt-bírószágok alakítását rendelet által eszközölje.

Az időszaki lapokról

30. § Ujság, vagy időszaki lap, mellynek tartalma akár részben, akár egészen, politikai tárgyak körül forog, és havonkint legalább kétszer jelenik meg, csak a következő feltételek teljesítése mellett adhatik ki:

1-ör: Melly hatóságban a lap megjelenend, annak alispánjához, főkapitányjához, grófjához, polgármesteréhez benyujtatik a nyilatkozat, mellyben ki leend téve a tulajdonos, vagy felelős kiadó, vagy felelős szerkesztő neve, laka, és a nyomda, mellyben a lap nyomatni fog, s a hatóság elnöke ezt a ministeriumnak bejelenteni köteles.

2-or: Ha a lap naponkint jelenik meg, **biztosítékul 10,000 forint, ha ritkábban jelenik meg, 5,000 forint tétetik le kész pénzben,** vagy fekvő birtokra kettős biztosítékkal betáblázott kötelezvényben; első esetben a tőke az illető hatóság felügyelése s jótállása alatt, 5% kamattal, a letevő részére jövedelmez.

XIX. törvénycikk a magyar egyetemről

A magyar egyetemre nézve rendeltetik:

1. § Az egyetem egyenesen a közoktatási minister hatósága alá rendeltetik.

2. § Az oktatás és tanulás szabadságának azon elve, hogy egyrésztől

- a tanuló arra nézve: melly tant, és mellyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehessen;

- másrésztől: hogy a rendes tanárokon kívül, más jeles egyének is, a ministerium által ideiglenesen megállapítandó,

későbbben pedig törvény által meghatározandó feltételek mellett oktathassanak, törvényesen kimondatik.

XXI. törvénycikk a nemzeti színről és ország czimeréről

1. § A nemzeti szín, és ország czimere ősi jogaiba visszaállítatik.

2. § Ennélfogva a háromszínű rózsza polgári jelképen újra felvételvén, egyszersmind megállapittatik, hogy minden középületnél s közintézeteknél minden nyilvános ünnepek alkalmával, és minden magyar hajókon a nemzeti lobogó és ország czimere használhassék. -

Egyébiránt a kapcsolt Részeknek szabadságukban hagyatván, hogy az ország szinei és czimere mellett, saját szineiket és czimerüket is használhassák.

XXII. Törvénycikk a nemzeti őrseregről

A törvény azokat a 20 és 50 év közötti férfiakat kötelezte nemzetőri szolgálatra, akik városokban vagy rendezett tanácsú községekben 200 forint értékű házzal vagy földdel, egyéb községekben fél jobbágytelekkel vagy ennek megfelelő nagyságú földterülettel rendelkeztek; illetve ha évi 100 pengő forint tiszta jövedelmük volt.

A nemzetőrségi törvény szerint a nemzetőrség elsődleges feladata „a személyes és vagyonbátorság, a közcsend, a belbéke biztosítása” volt.

1848. évi XXXI. Törvénycikk a színházakról

A színházakra nézve ideiglenesen rendeltetik:

1. § Színházak ezután az illető törvényhatóság engedelmé nélkül nem nyitthatnak.

Befejezés

Mi tehát kegyesen meghallgatván és kegyelmesen elfogadván említett híveinknek, fennevezett Magyarországnak és a hozzákapcsolt részek egyházi főrendeinek, zászlósainak, országnagyainak s nemeseinek az uraknak, ugy egyéb Karoknak és Rendeknek alázatos könyörgését és esedezését, mindazon felhívott, Nekünk fenérintetett **módon benyújtott törvénycikkelyeket ezen levelünkbe szóval szóra beigtatni és beiratni rendeltük**, s azokat, és összesen s egyenként, az azokban foglaltakat helyeseknek, kedveseknek, és elfogadottaknak vallván, **hozzájok királyi megegyezésüket és jóváhagyásunkat adtuk**, s azokat királyi hatalmunknál fogva **elfogadtuk, helybenhagytuk**, helyeslettük és megerősítettük; biztosítván az előemlített hű Karokat és Rendeket a felől, hogy minden a fenbeiktatott törvénycikkelyekben foglaltakat mind Minmagunk **megtartjuk**, mind pedig minden más híveink által **megtartatjuk**, miként is azokat jelen levelünk ereje s tanúsága szerint elfogadjuk, **helybenhagyjuk, helyeseljük és megerősítjük**.

Kelt a Mi őszintén kedvelt hívünk tekintetes és nagyságos németujvári gróf Batthyány Lajos magyarországi miniserelnökünk kezéből szabad királyi Pozson városunkban Szentgyörgyhó tizenegyedik napján az ur ezer nyolcszáz negyven nyolczadik esztendejében, magyar, cseh stb. országai uralkodásunk tizenegyedik évében.

1867. KIEGYEZÉS

1867. évi XII. törvénycikk a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról

Ennélfogva szükségessé válván, hogy a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyok pontosan és határozottan kijelöltesse; s hogy a két egymástól független alkotmányos képviselő közti érintkezés módja eme közös viszonyok elintézése körül szabatosan megállapíttassék: az országgyűlés erre vonatkozólag a következőkben állapodott meg:

1. § Azon kapcsolat, mely egyrészt a magyar korona országai, másrészt Ő Felségének többi országai és tartományai között jogilag fennáll, **az 1723:I., II. és III. törvénycikkek által elfogadott practica sanctio alapszik.**

2. § Megállapítván ez ünnepélyes alapszerződés a Habsburg-ház nőágának trónöröklési jogát, kimondotta egyszersmind, hogy azon országok és tartományok, melyek **a megállapított öröklési rend szerint egy közös uralkodó alatt állanak, feloszthatatlanul és elváthatatlanul együtt birtoklandók.** E határozottan kimondott elv folytán a közös biztosság együttes erővel leendő védelme és fentartása oly közös és viszonyos kötelezettség, mely egyenesen a practica sanctio-ból származik.

3. § **De ezen megállapított kötelezettség mellett határozottan kikötötte a practica sanctio azon föltételt is, hogy Magyarország alkotmányos közjogi és belkormányzati önállása sértetlenül fentartassék.**

8. § A practica sanctio-ból folyó közös és együttes védelemnek egyik eszköze a külügyek czélszerű vezetése. E czélszerű vezetés közösséget igényel azon külügyekre nézve, melyek az Ő Felsége uralkodása alatt álló összes országokat együtt illetik. Ennélfogva **a birodalom diplomatai és kereskedelmi képviseltetése a külföld irányában és a nemzetközi szerződések tekintetében fölmerülhető intézkedések, mindkét fél ministeriumával egyetértésben és azok beleegyezése mellett, a közös külügyminister teendői közé tartoznak.**

9. § **A közös védelemnek másik eszköze a hadsereg s az arra vonatkozó intézkedések, egy szóval: a hadügy.**

11. § Ő Felségének a hadügy körébe tartozó alkotmányos fejedelmi jogai folytán mindaz, a mi az egész hadseregnek és így a magyar hadseregnek is, mint az összes hadsereg kiegészítő részének, **egységes vezérletére, vezényletére és belszoervezetére vonatkozik. Ő Felsége által intézendőnek ismertetik el.**

12. § **De a magyar hadseregnek időnkénti kiegészítését s az ujonczok megajánlásának jogát, a megajánlás föltételeinek és a szolgálati időnek meghatározását, ugyszintén a katonaság elhelyezését, élelmezését illető intézkedéseket, az eddigi törvények alapján, mind a törvényhozás, mind a kormányzati körében, az ország magának tartja fen.**

13. § **Kijelenti továbbá az ország, hogy a védelmi rendszernek megállapítása vagy átalakítása Magyarországra nézve mindenkor csak a magyar törvényhozás beleegyezésével történhetik.**

16. § **A pénzügyet annyiban ismeri a magyar országgyűlés közösnek, a mennyiben közösek lesznek azon költségek, melyek a fenebbiekben közöseknek elismert tárgyakra**

fordítandók. Ez azonban úgy értelmezendő: hogy az említett tárgyakra megkivántató összes költségek közösen határozottassanak meg azon módon, mely a kezeléstről szóló alábbi szakaszokban előadatik;

17. § Magyarország minden egyéb államköltségét, a magyar felelős ministerium előterjesztésére, az országgyűlés alkotmányos uton fogja elhatározni; azokat, mint általában minden adót, a magyar ministerium, minden idegen befolyás teljes kizárásával, saját felelőssége alatt veti ki, szedi be és kezeli.

24. § Ez lévén a közös ügyekre és azok kezelési módjára vonatkozó jelen határozat indoka és czélja, önként következik, hogy annak egyik **alapföltételét Magyarország alkotmányának fentartása képezi.**

25. § A másik alapföltétel az, hogy a teljes alkotmányosság Ő Felsege többi országaiban és tartományaiban életbe lépjen: mert Magyarország azon országoknak csak alkotmányos képviselével léphet bármely közös viszonyokra nézve érintkezésbe.

26. § Ezen két alapföltétel mellett a közös ügyek kezelési módja a következő lenne:

27. § Egy közös ministeriumot kell felállítani azon tárgyakra nézve, melyek, mint valósággal közösek, se a magyar korona országainak, se Ő Felsege többi országainak külön kormányzata alá nem tartoznak.

28. § Következve: a két fél között a közös ügyek kezelésére nézve mellőzhetetlen föltétel a teljes **paritas.**

29. § Ezen paritas elvénél fogva Magyarország részéről a magyar országgyűlés választáson saját kebeléből egy meghatározott számú bizottságot (delegatio) és pedig az országgyűlés mindenik házából. Válaszszanak Ő Felsege többi országai és tartományai is hasonlóul alkotmányos módon egy épen annyi tagból álló bizottságot a maguk részéről.

34. § A két bizottság egymással, együttes ülésben, nem tanácskozhatik, hanem **mindenik írásban közli nézeteit és határozatait a másikkal,** s írott üzenetek által igyekeznek véleménykülönbség esetében egymást fölvilágosítani. Ezen üzeneteket mindenik bizottság saját nyelvén készítendő el, oda mellékelve a hiteles fordítást is.

35. § Ha ezen írásbeli üzenetek által nem sikerülne a két bizottságnak véleményt egyesíteni: akkor a két bizottság **együttes ülést tartand,** de egyedül csak egyszerű szavazás végett.

40. § A közös költségvetés megállapítása leend e bizottságok feladatának évenként előforduló legfontosabb része. E költségvetést, mely egyedül azon költségekre terjedhet, a melyek a jelen határozatban közöseknek vannak kijelölve, a közös ministerium mind a két külön felelős ministeriumnak befolyásával fogja készíteni, s úgy adja azt át mindenik bizottságnak külön.

52. § Azon fenebb körülírt közös tárgyakon kívül, melyek, a pragmatica sanctióból kiindulva, tekinthetők közösen elintézendőknek, vannak még más nagy fontosságú közügyek, melyeknek közössége nem foly ugyan a pragmatica sanctióból, de a melyek, részint a helyzetnél fogva, politikai tekintetből, részint a két fél érdekeinek találkozásánál fogva; **czélszerűbben intéztethetnek el közös egyetértéssel, mint szorosán elkülönözve.**

53. § Az államadóságokat illetőleg Magyarországot, alkotmányos állásánál fogva, oly adóságok, melyek az ország törvényszerű beleegyezése nélkül tétettek, szorosán jogilag nem terhelhetik.

55. § E tekintetknél fogva tehát, s egyedül ezen alapon, **kész az ország az államadósságok terhének egy részét elvállalni**, s az iránt, előleges értekezés folytán, Ő Felségének többi országaival is, mint szabad nemzet szabad nemzettel, egyezkedésbe bocsátkozni.

58. § A kereskedelmi ügyek közössége sem foly a pragmática sanctióból: mert annak értelmében a magyar korona országai, mint a fejedelem többi országaitól jogilag külön álló országok, saját felelős kormányuk és törvényhozásuk által intézkedhetnének s vámvonalaik által szabályozhatnák kereskedelmi ügyeiket.

59. § Miután azonban Magyarország és Ő Felesége többi országai között az érdekeknek kölcsönös érintkezései fontosak és számosak, kész az országgyűlés arra, hogy a kereskedelmi ügyekre nézve egyrésztől **a magyar korona országai, másrésztől Ő Felségének többi országai között időnkint vám- és kereskedelmi szövetség köttessék.**

66. § A kereskedelemmel szoros kapcsolatban áll **a pénzrendszernek (Münzwesen) és általános pénzlábnak megállapítása is.** Nemcsak kívánatos tehát, hanem mindenik fél érdekében szükséges is, hogy mind a pénzrendszer, mind a pénzláb a kötendő vámszövetséghez tartozandó országokban egyenlő legyen. Ugyanezért a vám- és kereskedelmi szövetség megkötése alkalmával, a pénzrendszer és pénzláb fölött is szükséges leend, az 59. és 61. § értelmében, egyezkedés útján intézkedni.

1920. A JOGFOLYTONOSSÁG HELYREÁLLÍTÁSA – A KORMÁNYZÓ JOGKÖRE

1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről

A nemzetgyűlés, mint a nemzeti szuverénitás kizárólagos törvényes képviselője, megállapítja, hogy a királyi hatalom gyakorlása 1918. évi november hó 13. napján megszűnt. Megállapítja továbbá, hogy Magyarországnak és társországainak a volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal fennállott feloszthatatlan és elválaszthatatlan együttbirtoklása a bekövetkezett események folytán megszűnt. A nemzetgyűlés mindezekből a tényekből folyó következmények megállapítását a békekötés utáni időre tartja fenn magának. Megállapítja továbbá, hogy az 1910. évi június hó 21. napjára törvényszerűen összehívott országgyűlésnek képviselőháza az 1918. évi november hó 16. napján hozott határozatával önmagát feloszlottnak nyilvánította, főrendiháza pedig ugyanazon a napon tartott ülésében e határozatot tudomásul vette és tanácskozásait berekesztette, miáltal az országgyűlés működése is megszűnt. **Mindezeknél fogva az állami főhatalom gyakorlása az alkotmány rendes formái között lehetetlenné vált.**

Alkotmányunk alapelveinek megfelelően az 1919. évi augusztus hó 7. napja óta alakult ideiglenes kormányok a nemzethez fordultak, hogy **a nőkre is kiterjedő általános, titkos, egyenlő, közvetlen és kötelező választójog alapján válassza meg az akaratának képviselőit hivatott nemzetgyűlést.**

A nemzetgyűlési képviselőválasztások ennek folytán az ország mindazon részeiben megtartatván, amelyekben a választást ellenséges megszállás lehetetlenné nem tette, a megválasztott nemzetgyűlési képviselők az 1920. évi február hó 16. napján Budapesten az országgyűlés képviselőházának helyiségeiben egybegyülekeztek és nemzetgyűléssé alakultak. Az így megalakult nemzetgyűlés mindenekelőtt a következő törvényt alkotja:

2. § A nemzetgyűlés a magyar állami szuverénitás törvényes képviselőjének nyilvánítja magát, amely alkotmányunk értelmében az államhatalom gyakorlásának további módját is jogosult rendezni.

3. § A nemzetgyűlés tagjainak ugyanazt a mentelmi jogot biztosítja, amely az eddigi jogszabályok szerint az országgyűlés tagjait illeti. A nemzetgyűlés, annak bizottságai és tagjai, valamint működésük és a nemzetgyűlés által alkotott törvények ugyanabban a büntetőjogi védelemben részesülnek, amelyet a büntetőtörvények az országgyűlés, annak két háza, bizottságai és tagjai részére, valamint működésük és a törvények védelmére biztosítanak.

4. § A törvényhozó hatalmat a nemzetgyűlés gyakorolja.

5. § A végrehajtó hatalmat a kormányzói tiszt betöltéséig egyedül a nemzetgyűlésnek felelős minisztérium gyakorolja.

8. § Az ország védelmére s a belső rend és biztonság fenntartásában való közreműködésre nemzeti hadsereg állítatik fel, mely a magyar alkotmányra esküt tesz.

9. § Az úgynevezett népköztársaság és tanácsköztársaság szerveinek néptörvény, rendelet vagy más elnevezés alatt kibocsátott mindennemű rendelkezései érvénytelenek. Hasonlóképpen érvénytelenek az úgynevezett nemzeti tanácsoknak és szerveiknek mindennemű rendelkezései és határozatai is. Az Országos Törvénytárból az oda beiktatott úgynevezett néphatározat és néptörvények töröltetnek.

11. § A volt osztrák birodalmi tanácsban képviselt királyságokkal és országokkal szemben fennállott közös érdekű viszonyok megszűnván, az 1867:XII. törvénycikk, valamint az e viszonyokra vonatkozó egyéb törvényes rendelkezések hatályukat veszítették és a magyar államnak ősi függetlenségéből folyó szabad rendelkezése e viszonyok tekintetében is teljesen helyreállott.

Kormányzói hatalom

12. § A nemzetgyűlés addig, amíg az államfői hatalom gyakorlásának mikéntjét véglegesen rendezi és ennek alapján az államfő tisztét tényleg átveszi, **az államfői teendők ideiglenes ellátására a magyar állampolgárok közül titkos szavazással kormányzót választ.**

13. § **A kormányzót a királyi hatalomban foglalt jogok alkotmányos gyakorlása az alábbiakban foglalt korlátozások között illeti meg.**

A nemzetgyűlés által alkotott törvények szentesítés alá nem esnek; azokat a kormányzó legkésőbb hatvan napon belül kihirdetési záradékkal és aláírásával látja el.

A kormányzó a kihirdetés elrendelése előtt - indokainak közlésével - a törvényt újabb megfontolás végett egy ízben visszaküldheti a nemzetgyűléshez. Ha az így visszaküldött törvényt a nemzetgyűlés változatlanul fenntartja, a kormányzó azt tizenöt napon belül kihirdetni köteles.

A kormányzó az államformának és az államfő személyének kérdésében alkotott törvényekre nézve a visszaküldés jogával nem élhet.

A kormányzó a nemzetgyűlést nem napolhatja el és a királyi hatalomban foglalt országgyűlés-felosztatási jogot a nemzetgyűlést illetőleg csak akkor gyakorolhatja, ha a nemzetgyűlés a kormányzó üzenete dacára tartósan munkaképtelenné vált és a munkaképességet a nemzetgyűlés elnöke a házszabályokban biztosított jogaival sem képes helyreállítani. **Felosztatás esetében azonban a kormányzó köteles az új nemzetgyűlés összehívása iránt már a felosztató rendeletben akként rendelkezni, hogy a nemzetgyűlés az alkotandó új választójogi törvény alapján, ha pedig az addig megalkotva nem lenne, a jelenlegi nemzetgyűlés összeülése alapul szolgált választójog alapján, legkésőbb a felosztatástól számított három hónapon belül összeülhessen.**

A kormányzó képviseli Magyarországot a nemzetközi viszonylatokban. Követeket küldhet és fogadhat. Magyarország nevében a felelős minisztérium útján szövetségeket és egyéb szerződéseket köthet a külhatalmakkal, de amennyiben a törvényhozás tárgyaira vonatkoznak, csak a nemzetgyűlés hozzájárulásával.

Hadüzenethez vagy a hadseregnek az ország határán kívül alkalmazásához és békekötéshez a nemzetgyűlés előzetes hozzájárulása szükséges.

A végrehajtó hatalmat a kormányzó kizárólag a nemzetgyűlésnek felelős minisztérium által gyakorolja.

Minden rendelkezése és intézkedése, ideértve a fegyveres erőre vonatkozó rendelkezéseit is, csak úgy érvényes, ha az illetékes felelős miniszter ellenjegyzésével van ellátva. Ez azonban nem érinti a kormányzónak a hadügy körébe tartozó azon alkotmányos jogait, amelyek a nemzeti hadsereg vezérletére, vezényletére és belső szervezetére vonatkozólag öt megilletik.

Nemességet nem adományozhat.

A főkegyuri jogot nem gyakorolhatja.

Általános kegyelmet csak törvény adhat.

14. § A kormányzó személye sérthetetlen és ugyanolyan büntetőjogi védelemben részesül, mint törvényeink szerint a király.

A kormányzót az alkotmány vagy a törvény megszegése esetében a nemzetgyűlés felelősségre vonhatja. A felelősségrevonást a nemzetgyűlés csak legalább száz tagja által aláírt indítvány alapján és összes tagjai kétharmad részének szavazatával mondhatja ki. Az eljárást külön törvény fogja szabályozni.

15. § A kormányzót "főméltóságú kormányzó úr" cím használata illeti meg.

16. § A kormányzó részére a nemzetgyűlés tiszteletdíjat állapít meg.

17. § A kormányzó mellé a hivatali tennivalók ellátására szükséges hivatalt a minisztérium a nemzetgyűlés által megállapított költségvetés keretében szervezi.

1920. évi II. törvénycikk nagybányai Horthy Miklós úrnak kormányzóvá történt megválasztásáról

1920. évi XVII. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvénycikk 13. §-ának módosításáról

1. § Az országgyűlés elnapolásának, berekesztésének és felosztatásának a királyi hatalomban foglalt joga az 1848:IV. és az 1867:X. törvénycikk korlátai között a nemzetgyűlésre is kiterjed. Ez a jog a kormányzót is megilleti, de a nemzetgyűlés felosztatása esetében a kormányzó köteles a nemzetgyűlés összehívása iránt már a felosztató rendeletben akként rendelkezni, hogy a nemzetgyűlés az alkotandó új választójogi törvény alapján, ha pedig az addig megalkotva nem lenne, a jelenlegi nemzetgyűlés összeülése alapul szolgált választójog alapján, legkésőbb a felosztatástól számított három hónapon belül összeülhessen. **A kormányzó a nemzetgyűlést legfeljebb harminc napi időtartamra napolhatja el.**

Ha a nemzetgyűlés által alkotott törvény kihirdetésének elrendelésére az 1920:I. törvénycikk 13. §-ának második bekezdésében megszabott 60 napi határidő alatt a kormányzó a nemzetgyűlést feloszlatta, vagy ha e határidő alatt a nemzetgyűlésnek két évben megállapított tartama letelt, a kormányzó a még ki nem hirdetett törvényt újabb megfontolás végett az ujonnan összehívott nemzetgyűlésnek, vagy pedig ha a nemzetgyűlés helyébe országgyűlés lépne, az országgyűlésnek küldheti meg összeülésétől számított 15 napon belül.

Az 1920:I. törvénycikk 13. §-a második és harmadik bekezdésének a jelen szakaszban foglaltakkal ellenkező rendelkezései hatályukat veszítik.

2. § Az 1920:I. törvénycikk 13. §-ának ötödik bekezdése második mondatként a következő rendelkezéssel egészítették ki:

Közvetlen fenyegető veszély esetében azonban a kormányzó a magyar összminisztérium felelőssége és a nemzetgyűlésnek késedelem nélkül kikérendő utólagos hozzájárulása mellett a hadseregnek az ország határán kívül alkalmazását elrendelheti.

3. § Az 1920:I. törvénycikk 13. §-ának utolsó bekezdése hatályát veszti és helyébe a következő rendelkezés lép:

A kormányzó általános kegyelmet is adhat, annak azonban, akit az 1848:III. törvénycikk 32. §-ában vagy az 1870:XVIII. törvénycikk 9. §-ában meghatározott cselekmény vagy mulasztás miatt vontak felelősségre vagy ítélték el, kegyelmet csak törvény adhat.